

TERVOLALAISTEN NUORTEN SUHTAUTUMINEN
JÄLKITAVUJEN VOKAALIENVÄLISEEN *h*:HON

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
15.1.2016

Maaria Tuisku

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen aihe, tutkimuskysymykset ja hypoteesi	1
1.2. Tutkimuksen aineisto	3
2. TUTKIMUKSEN TEORIA JA METODIT	4
2.1. Asenne ja metakieli	4
2.2. Kansanlingvistiikka, sosiolingvistiikka ja kansandialektologia	5
2.3. Tutkimuksessa käytetyt menetit	6
3. TERVOLAN MURREALUE JA JÄLKITAVUJEN VOKAALIENVÄLINEN <i>h</i>	8
3.1. Murrealueen ja jälkitavujen vokaalienvälisen <i>h</i> :n esittely	8
3.2. Tervolan murteesta ja jälkitavujen vokaalienvälisestä <i>h</i> :sta tehty tutkimus	9
4. TUTKIMUSAINEISTON ANALYYSI	11
4.1. Likertin asteikolla saadut tulokset	11
4.2. Osgoodin asteikolla saadut tulokset	15
4.3. Arviointitehtävällä saadut tulokset	18
4.4. Kokoavaa pohdintaa	22
5. PÄÄTÄNTÖ	25
LÄHTEET JA LYHENTEET	27
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen aihe, tutkimuskysymykset ja hypoteesi

Mualla Suomessa Lappiin liitetään usein ainoana ja näkyvimpänä murrepiirteenä ”*h:n* lisääminen”. *h* on monille suomalaisille tuttu sketsiviihteestä ja siihen on helppo kiinnittää myös huomiota. (Vaattovaara 2009: 71.) *Talhon* ja *menhän* ovat esimerkkejä sanoista, joissa tämä jälkitavujen vokaalienvälisenä *h:na* tunnettu murrepiirre esiintyy (esimerkit Mantila 1997: 1).

Tässä kandidaatintutkielmassa tutkin sitä, miten tervolalaiset nuoret suhtautuvat jälkitavujen vokaalienväliseen *h:hon*. Tutkimukseni on osa kansanlingvististä tutkimusta ja sen keskeisin tavoite on selvittää jälkitavujen vokaalienväliseen *h:hon* liittyviä asenteita ja stereotypioita tervolalaisten nuorten keskuudessa.

Olen valinnut kandidaatintutkielmaani tämän aiheen, koska olen kiinnostunut Tervolan murteesta. Olen alun perin kotoisin Tervolasta ja asuin siellä lähes 18 vuotta ennen kuin muutin Ouluun opiskelemaan. Olen omaksunut elämäni aikana suurimman osan Tervolan murrepiirteistä, mutta jälkitavujen vokaalienvälisestä *h:ta* en ole koskaan oppinut käyttämään luontevasti, vaikka vanhemmistani toinen käyttää sitä. En ole kuitenkaan ainoa, joka ei ole oppinut tätä piirrettä, sillä esimerkiksi siskoni eivät käytä sitä, enkä ole kuullut nuorten tervolalaisten käyttävän jälkitavujen vokaalienvälisestä *h:ta* muutenkaan. Sen kato on omien kokemuksieni perusteella edennyt tervolalaisten nuorten keskuudessa jo pitkälle, vaikka Tervola onkin maaseutukunta. Siksi haluankin tietää, onko kadolla vaikutusta myös siihen, miten tervolalaiset nuoret ajattelevat jälkitavujen vokaalienvälisestä *h:sta*.

Kandidaatintutkielmani keskeisin tutkimusongelma on se, miten tervolalaiset nuoret suhtautuvat jälkitavujen vokaalienväliseen *h:hon*. Tähän ongelmaan aion löytää vastauksen seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

- Millaisia asenteita jälkitavujen vokaalienväliseen *h:hon* liittyy?
- Millaisia stereotypioita jälkitavujen vokaalienväliseen *h:hon* mahdollisesti liittyy?
- Onko eri sukupuolten asenteiden välillä merkittäviä eroja?

- Paljastavatko asenteet jotain jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n nykyisestä tilanteesta ja tulevaisuudesta Tervolan murrealueella?

Tutkimukseni hypoteesi on, että nuorten asenteet jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta kohtaan ovat melko neutraaleja. Jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n tiedostetaan varmasti edelleen kuuluvan Tervolan murteeseen, mutta sen ei välttämättä ajatella olevan enää osa omaa puhekieltä. Jotkut, jotka kuulevat esimerkiksi vanhempiensa käyttävän jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta, voivat suhtautua siihen positiivisemmin ja ajatella sen olevan edelleen tärkeä osa Tervolan murretta. Tulokset voivat kuitenkin osoittautua myös täysin päinvastaisiksi.

Jälkitavujen vokaalienväliseen *h*:hon voi liittyä paljon stereotypioita, jotka antavat piirteelle negatiivisen leiman. Osa hypoteesiani onkin, että piirteen ajatellaan kuuluvan vanhojen maaseudulla asuvien miesten puheeseen ja että *h*:n päältä puhuminen kuulostaa myös hiukan hassulta. Eräät maakuntastereotypiat liittyvät maalaisuuteen ja maskuliinisuuteen, ja erityisesti pohjalaiset ja eteläpohjalaiset ovat saaneet tällaisen leiman (Mantila 2004: 330). Informanttien sukupuolellakin voi olla merkitystä siihen, suhtaututaanko *h*:hon negatiivisemmin vai positiivisemmin, sillä monissa tutkimuksissa on havaittu eroja naisten ja miesten murteellisuudessa (ks. Mantila 1992: 88). Tyttöjen ja poikien asenteissa tuskin ilmenee merkittäviä eroja, mutta pienet erot voivat olla mahdollisia.

Jos suhtautuminen osoittautuu neutraaliksi, tai jopa negatiiviseksi, se voi kertoa siitä, ettei jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta koeta enää merkittäväksi osaksi omaa murretta. Tämä puolestaan voi valottaa syitä jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n kadolle. Jos piirre on saanut negatiivisen leiman, nuoret voivat kartella sitä tietoisesti, jottei heidän puhetapaansa leimattaisi. Jos leima on neutraali, voi *h*:n katoa selittää esimerkiksi vanhempien taustat tai se, että *h* koetaan vaikeaksi. Joka tapauksessa hypoteesini on kuitenkin se, että tietyt negatiiviset ominaisuudet, kuten *h*:n outous, ovat leimanneet jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta niin, että nuoret eivät enää tunnista piirrettä omakseen, vaan ajattelevat sen kuuluvan vanhempien sukupolvien puheeseen.

1.2. Tutkimuksen aineisto

Olen kerännyt kandidaatintutkielmassa käyttämäni aineiston Tervolan lukion oppilailta marraskuussa 2015. Olen valinnut informanttini Tervolan lukiosta, koska siellä on tehty Tervolan murteeseen liittyvää tutkimusta aikaisemminkin. Esimerkiksi Raila Saukon pro gradu -tutkielman (2010) kaksitoista informanttia ovat Tervolan lukiolaisia, joten voin vertailla omien informanttieni vastauksia Saukon tutkimustuloksiin. Lisäksi päädyin kyselylomaketta tehdessäni siihen lopputulokseen, että lukioikäisten käsitykset murteesta voivat olla myös tarkempia kuin peruskoululaisten, ja he myös todennäköisesti ottaisivat kyselylomakkeeseen vastaamisen peruskoululaisia vakavammin.

Kyselyyn osallistuivat kaikki Tervolan lukiolaiset, jotka olivat sinä päivänä paikalla, joten informanttien määräksi tuli yhteensä 55 oppilasta, joista 34 oli tyttöjä ja 21 poikia. En hylännyt analyysivaiheessa yhtäkään kyselylomaketta, sillä informanteista jokainen vastasi kyselylomakkeeseen. Kyselylomakkeissa ei kysytty vastaajien nimeä, joten viitatessani tiettyihin vastaajiin käytän heistä koodeja, kuten T1 eli tyttö 1, P1 eli poika 1 ja niin edelleen.

Informanttien ikäjakauma tutkimusajankohtana oli 15–19 vuotta, ja vastaajien keski-ikä noin 17 vuotta. 48 vastasi olevansa alun perin kotoisin Tervolasta, jolloin muualta muuttaneita osallistui tutkimukseen vain seitsemän. Syntyperäisten tervolalaisten määrä voi kuitenkin todellisuudessa olla myös pienempi, sillä aineistoa analysoidessani huomasin, että kysymykseen ”oletko alun perin kotoisin Tervolasta, vai oletko muuttanut paikkakunnalle muualta?” viisi oli vastannut ainoastaan ”olen”, jolloin minun täytyi tehdä olettaus, että he ovat vastanneet kysymyksen ensimmäiseen osaan.

Kyselylomakkeen mukaan 21 informantin vanhemmista molemmat ovat tervolalaisia ja 21 informantin vanhemmista vain toinen on tervolalainen. Kahdentoista informantin vanhemmista kumpikaan ei ole kotoisin Tervolasta, mikä on lukumääränä suurempi kuin Tervolaan muuttaneiden informanttien määrä. Lisäksi aineistossa oli myös yksi vastaaja, joka ei ollut tietoinen omien vanhempiansa taustoista. Osa kirjoitti myös toisen vanhemmistaan olevan kotoisin jostain Tervolan lähikaupungista, kuten Kemistä tai Rovaniemeltä, jotka ovat Tervolan tavoin peräpohjalaisten murteiden puhuma-alueita.

2. TUTKIMUKSEN TEORIA JA METODIT

2.1. Asenne ja metakieli

Kielitoimiston sanakirjan mukaan *asenteella* tarkoitetaan 'asenneitumista' tai 'suhtautumista' (KS 2014), mutta lingvistiikassa määrittely ei ole ollut tiukkarajaista ja tutkimuskohteet voivat vaihdella (Mielikäinen & Palander 2002: 88). Asenteet eivät aina kohdistu suoraan itse kielen piirteeseen, sillä asenteiden taustalla vaikuttaa myös piirretä käyttävien yksilöiden joukko. Piirteen ja sen käyttäjien suhde on kuitenkin usein niin tiivis, että asenteiden ajatellaan liittyvän vain kielen piirteisiin. (Niedzielski & Preston 2000: 9.)

Kielellisten asenteiden sijaan kansanlingvistiikan piirissä voidaan puhua myös kielikäsitksistä. **Kielikäsitys** (*language regard*) on kattotermi kaikille tavallisten kieltenkäyttäjien uskomuksille. Se on käsitteenä suositellumpi kuin asenteen käsite, sillä maallikoiden uskomuksiin ei aina liity arvottamista, joka on asenteen tärkeä ominaisuus. Kielikäsitksetkin voivat vaikuttaa kielen tuottamiseen ja ymmärtämiseen, joten siksi niiden tutkimus on tärkeää ymmärryksellemme kielen vaihtelusta ja muutoksesta. (Preston 2011: 10, 31.) Omassa tutkimuksessani aion kuitenkin käyttää pääosin asenteen käsitettä.

Tutkimukseni kannalta toinen tärkeä käsite on **metakieli**. Kansanlingvistiikassa sillä tarkoitetaan puhetta kielestä, ja se voidaan jakaa kahteen tasoon. **Metakieli 1** tarkoittaa kieleen liittyviä kommentteja, kun taas **metakieli 2** tarkoittaa kieliyhteisöjen jakamia uskomuksia kielestä. (Niedzielski & Preston 2000: 302, 308.) Lisäksi metakieli voidaan jakaa myös kolmeen päätyyppiin, jotka ovat jäljittely, terminomaiset nimitykset ja muut sanalliset kuvailut. Erityisesti tämän tutkimuksen kannalta sanalliset kuvailut ovat tärkeitä, sillä tutkin kandidaatintutkielmassani myös kansanomaisia määritelmiä, vapaampia kuvauksia ja käsityksiä murteiden ominaisuuksista. (Vrt. Mielikäinen & Palander 2014: 26–27.)

2.2. Kansanlingvistiikka, sosiolingvistiikka ja kansandialektologia

Tutkimukseni on osa sosiolingvistiikkaa, joka on kielen ja yhteisön suhteita tutkiva kielitieteen suuntaus (KS 2014). Tarkemmin määriteltynä tutkimukseni on kuitenkin osa kansanlingvististä ja kansandialektologista tutkimusta.

Kansanlingvistiikka (*folk linguistics*) on sosiolingvistiikan haara, joka tutkii maallikoiden käsityksiä kielestä ja heidän kielellisiä asenteitaan. **Maallikot** ovat tavallisia kielenkäyttäjiä, jotka eivät ole saaneet kielitieteellistä koulutusta lingvistien tavoin. (Mielikäinen & Palander 2014: 11, 17.) Nimityksen *maallikko* ei kuitenkaan ole tarkoitus olla missään määrin väheksyvä ilmaus, sillä myös kielitieteilijät ovat tavallaan maallikoita siinä missä tavalliset kielenkäyttäjätkin (Preston & Niedzielski 2000: VIII).

Kansanlingvistisen tutkimuksen perusolettamus on, että kieleen liittyvien uskomusten avulla voidaan saada selville jotain kielen rakenteesta itsestään. Toisaalta nämä maallikoiden uskomukset voivat vaikuttaa myös variaatioon. (Niedzielski & Preston 2000: VII.) Kielellisten asenteiden tutkimus alkoi jo 1960-luvulla sosiologisen ja sosiaalipsykologisen asennetutkimuksen kentässä, mutta asenteiden merkitys nousi erityisesti esiin juuri sosiolingvistisessä tutkimuksessa. (Mielikäinen & Palander 2002: 86.) Maallikoiden kieleen liittyvien havaintojen, asenteiden ja metakielen tutkimus alkoi varsinaisesti 1980-luvulla Yhdysvalloissa (Mielikäinen & Palander 2014: 17).

Myös kansanlingvistisen suuntauksen synty sijoittuu 1980- ja 1990-lukujen taitteeseen ja sosiolingvistiikan ja dialektologian välimaastoon. Kansanlingvistiikan synnyn taustalla vaikuttaneista suuntauksista kertookin edelleen se, että kansanlingvistiikka on seurannut metodisesti paljon sosiolingvististä tutkimusta. (Mielikäinen & Palander 2002: 90.) Kansanlingvistiikka on kuitenkin sosiolingvistiikkaa kiinnostuneempi asenteista ja tähtää tutkimuksessaan syvemmälle tutkimalla asenteita epäsuorasti (Palander 2001: 150). Siksi kansanlingvistiikka monipuolistaakin merkittävästi sosiolingvistisen tutkimuksen alueita ja ymmärrystämme eri tutkimuskohteista (Vaattovaara 2005: 473).

Eryityisesti Japanissa ja Hollannissa tehdyillä tutkimuksilla on ollut suuri vaikutus kansanlingvistiikan kehitykseen suuntauksena, mutta kansanlingvistiikan varsinaisena edelläkävijänä voidaan pitää kansandialektologista tutkimusta tehnyttä Dennis R. Prestonia,

joka tutki alan ensimmäisten tutkijoiden joukossa yhdysvaltalaisen murrekäsityksiä (Mielikäinen & Palander 2014: 17). Siinä missä kansanlingvistiikka on kiinnostunut laajemmin maallikoiden kielellisistä havainnoista, **kansandialektologian** (*perceptual dialectology*) tutkimuskohteina ovat maallikoiden murteisiin liittyvät havainnot (Palander 2001: 147). Kansandialektologia luotiin alun perin selvittämään maallikoiden murrekäsityksiä murteiden alaryhmittelyiden määrittämiseksi, mutta nykyisin myös sen piirissä on otettu askel lähemmäksi asennetutkimusta ja sen kysymyksiä (Vaattovaara 2009: 30).

Suomessa kielellisten asenteiden tutkimus alkoi 1970-luvun lopulla erilaisten sosiolingvististen hankkeiden myötä (Mielikäinen & Palander 2002: 86). Varsinainen kansanlingvistinen tutkimus alkoi 1990-luvun lopulla Joensuun ja Jyväskylän yliopistoissa tehtyjen murreasenne- ja murretietoisuustutkimusten ansiosta. Nykyisin tutkimusaineistoa on kerätty Suomessa useilta paikkakunnilta ja tutkimusta on tehty myös muissa yliopistoissa. (Mielikäinen & Palander 2014: 19–20.)

2.3. Tutkimuksessa käytetyt metodit

Kerätäkseen aineistoa kansanlingvistit ovat usein käyttäneet kuuntelutestejä, kyselyjä ja näitä täydentäviä haastatteluja (Mielikäinen & Palander 2002: 91). Oman tutkimusaineistoni olen kerännyt kansanlingvistiikalle tyypillisen kyselylomakkeen avulla (ks. liite 1). Erilaisilla kirjallisilla kyselyillä ja kyselylomakkeilla laajoja aineistoja saadaan kerättyä nopeasti, ja varsinkin eri aineistonkeruutapoja yhdistelemällä voidaan saada tarkkaa tietoa maallikoiden murrekäsityksistä ja niiden kohteista. (Mielikäinen & Palander 2014: 22, 25.) Nopeuden ja aineistojen suuren koon lisäksi täytettävillä kyselylomakkeilla saadaan myös kvantitatiivisesti analysoitavissa olevaa tietoa (Mielikäinen & Palander 2002: 89).

Tutkimusta varten laatimani kyselylomake rakentuu kolmesta eri osiosta. Käytin useampaa osiota tehdäkseeni kyselytutkimuksesta mahdollisimman luotettavan ja saadakseni vastauksista mahdollisimman monipuolisia ja tarkkoja. Ensimmäisessä osiossa hyödynnän vaihtoehtoihin ja väittämiin perustuvaa **Likertin asteikkoa** ja toisessa osiossa viisiportaista **Osgoodin asteikkoa** eli semanttista differentiaalia, jonka avulla voidaan mita-

ta esimerkiksi kielenpiirteiden affektia tai asenteiden vahvuutta (Mielikäinen & Palander 2002: 89). Kolmas osio perustuu lyhyeen murretehtävään, jossa vastaajat arvioivat puhujan sukupuolta, ikää, asuinpaikkaa ja puhetapaa *Kuulin kurjen kullertavan* -kirjasta löytyvän murrekatkelman avulla.

Omaan Osgoodin asteikkooni otin vaikutteita Aila Mielikäisen ja Marjatta Palanderin esittelemistä ominaisuuksista, sillä heidän tekemänsä luokittelu murteisiin liitettävistä ominaisuuksista ja metakielisisistä ilmauksista oli hyvin kattava (ks. Mielikäinen & Palander 2014: 79–106). Esimerkiksi jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n kauneus* ja *rumuus* ovat sellaisia piirteitä, joita aion tutkia Osgoodin asteikon avulla. Kehittelemani Likertin asteikko sen sijaan sivuaa osittain myös niitä Tervolan murteen ja jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* tiedostamiseen liittyviä kysymyksiä, joita Raila Saukko (2010) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan. Tutkimukseni keskittyy kuitenkin pääosin jälkitavujen vokaalienväliseen *h:hon* liittyvistä ominaisuuksista laadittuihin väittämiin.

Kyselylomakkeeni avulla olen saanut jälkitavujen vokaalienväliseen *h:hon* liittyvistä asenteista pääosin määrällistä eli kvantitatiivista tietoa, mutta kyselylomakkeen viimeisellä tehtävällä olen saanut aiheesta myös kvalitatiivista tietoa. Käyttämäni Likertin asteikon kysymyksissä on viisi vastausvaihtoehtoa: täysin samaa mieltä, osittain samaa mieltä, en osaa sanoa, osittain eri mieltä ja täysin eri mieltä (ks. liite 1, osio 1). Likertin asteikon kysymyksistä olen laskenut jokaisen kohdan vastaajamäärät ja tärkeimmistä havainnoista myös prosenttiosuudet sekä tutkinut erikseen tyttöjen ja poikien vastauksia ja ilmoittanut merkittävimmistä eroista. Osgoodin asteikon vastakohtaparit olen pisteyttänyt yhdestä viiteen niin, että negatiivisemmän ja stereotyyppisemmän ominaisuuden arvo on yksi piste. Esimerkiksi skaalan *kaunis* ja *ruma* vaihtoehto *ruma* saa yhden pisteen ja *kauneus* viisi (ks. liite 1, osio 2). Vastaajien antamista pisteistä olen laskenut erikseen sekä yleisen keskiarvon että tyttöjen ja poikien keskiarvot. Murrekatkelman arviointitehtävässä olen luokitellut avointen kysymysten vastaukset niissä esiintyvien samankaltaisuuksien ja metakielisten ilmausten perusteella.

3. TERVOLAN MURRE JA JÄLKITAVUJEN VOKAALIENVÄLINEN *h*

3.1. Murrealueen ja jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n esittely

Tervolan kunta sijaitsee maantieteellisesti Etelä-Lapissa, ja sen naapurikuntia ovat Keminmaa, Simo, Rovaniemi, Tornio ja Ranua. Kunnan kokonaispinta-ala on 1 549 neliökilometriä, ja asukkaita kunnassa on 31.12.2014 tehdyn laskennan mukaan 3 238. (Tervolan kunnan kotisivut.) Tervola kuuluu peräpohjalaisten murteiden piiriin ja on Harri Mantilan alaryhmäjaottelun (1992: 11) mukaan osa Kemin murrealuetta. Aion kuitenkin käyttää tässä tutkielmassa nimitystä Tervolan murre, kuten myös Raila Saukko on tehnyt pro gradu -tutkielmassaan (ks. Tervolan murteesta Raila Saukko 2010: 16–21).

Tutkimuksen kannalta tärkein Tervolan murteen piirre on **jälkitavujen vokaalienvälinen *h***, joka on kaikkia peräpohjalaisia murteita yhdistävä piirre (Mantila 1992: 1). Vokaalien välissä oleva *h* on ollut altis kadolle ja muille muutoksille, jos se on sijainnut kauempana sanassa, mutta murteissa ja kirjasuomessa se on tavallisesti säilynyt pääpainollisten tavujen jäljessä, esimerkiksi *maahan*. (Lehtinen 2007: 188.) Piirre esiintyy alkuperäisellä paikallaan vokaalien välissä myös Etelä-Pohjanmaan murteessa, mutta peräpohjalaisissa murteissa *h*:lla on eniten erilaisia tapausryhmiä (Matikainen 1997: 147). Myöhäiskantasuomessa se on esiintynyt esimerkiksi *hinen*-johtimisissa nomineissa (*jokahinen*), useimpien nominityyppien illatiivimuodoissa (*kotihin*) ja passiivin finiitivimuodoissa (*annethan*), mutta se on kadonnut näistä esimerkkeinä mainituista muoto-ryhmistä lähes kokonaan jo Agricolan teksteissä (Lehtinen 2007: 188–191).

Kemin murrealueella on vallalla jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n edustus *talhon*, *menhän*, joka on syntynyt sisäheiton tai metateesin ansiosta (Mantila 1992: 1). *h*:n **metateesilla** tarkoitetaan yleensä sitä lounaismurteissa ja lounaisissa välimurteissa tapahtunutta äännevuorosta, jossa vokaalivartaloisten muotojen kolmatta tavua aloittava *h* on siirtynyt edeltävän nasaalin, likvidan tai puolivokaalin taakse, jos edellinen tavu on ollut lyhyt, esimerkiksi *ihme* << **imeh* (Mantila 1992: 93). **Sisäheitto** sen sijaan tarkoittaa sitä, että *h*:ta edeltävä vokaali on heittynyt pois (Mantila 1992: 102). Tervolassa esiintyy vielä Kemin murrealueelle tyypillisten *talhon*, *menhän* -tyyppien lisäksi ns. **toisen asteen metateesin** läpikäyneitä muotoja, eli metateettinen *h* on siirtynyt edeltävän soinnillisen konsonantin taakse, esimerkiksi *kouhluun*. (Mantila 1990: 51–52).

Jälkitavujen vokaalienvälinen *h* on piirre, joka on helposti yhdistettävissä tiettyihin murrealueisiin. Se on tyypillinen stigmapiirre, joka edustuu eri tavalla maaseudulla ja kaupungissa sekä eri sukupuolten edustajien puheessa. Vahvan leimautumisensa vuoksi sitä ei välttämättä tulla tulevaisuudessa edes kuulemaan peräpohjalaisten kaupunkien kielessä, ja myös maaseudulla asuvien nuorten puheesta se on alkanut hiljalleen kadota. (Matikainen 1997: 147, 153, 160.)

3.2. Tervolan murteesta ja jälkitavujen vokaalienvälisestä *h*:sta tehty tutkimus

Jälkitavujen vokaalienvälisestä *h*:sta on tehty useita tutkimuksia peräpohjalaisten murteiden alueella. Esimerkiksi Harri Mantila (1992: 2) käsittelee väitöskirjassaan *Ei tääläkhän senthän jokhaishen sanhan hootakhan panna* laajasti jälkitavujen vokaalienväliseen *h*:hon liittyvien muutosten lingvististä, ajallista, alueellista ja sosiaalista variaatiota peräpohjolan murteissa. Kuitenkin erityisesti Tervolan murteeseen keskittyviä tutkimuksia ovat tehneet muun muassa Riitta Saukko (2001) ja Raila Saukko (2010).

Riitta Saukko käsittelee pro gradu -tutkimuksessaan *Tervolalaisen perheen sisäinen puhekielen variaatio* (2001) sitä, miten äidin ja isän käyttämä puhekieli vaikuttaa perheen lasten puhekielen kehittymiseen. Esimerkiksi alun perin toiselta paikkakunnalta kotoisin olevan äidin kielellä on tutkimuksen mukaan ollut vaikutusta perheen tyttöjen ja nuorimpien lasten puheen jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n puuttumiseen. (Riitta Saukko 2001: 1, 86.) Raila Saukko sen sijaan tutkii pro gradu -tutkimuksessaan *Tervolalaisnuorten murteen käyttäminen ja tiedostaminen* (2010) sitä, miten tervolalaiset nuoret tiedostavat Tervolan murrepiirteitä ja miten murteiden tiedostaminen näkyy murteiden käyttämisessä ja asenteissa murretta ja informanttien kotiseutua kohtaan. Esimerkiksi jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n käyttö ja tiedostaminen ovat Raila Saukon tutkimustulosten mukaan heikkoa, eikä jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta esiintynyt kuin yhden informantin puheessa. (Raila Saukko 2010: 2, 60.) Jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n kato on siis edennyt myös maaseudulla asuvien nuorten puheessa, kuten myös Heli Matikainen toteaa tutkimuksessaan *Jälkitavujen vokaalienvälisen h:n edustus nykypuhekielessä* (1997: 160).

Myös Kemin murrealueen muilla paikkakunnilla on tehty jälkitavujen vokaalienväliseen *h*:hon liittyvää tutkimusta, sillä Keminmaan murretta ovat tutkineet muun muassa Liisa Nurmesniemi pro gradu -tutkimuksessaan *Keminmaalaisnuorten murre – käyttö, tiedostaminen ja asenteet* (2004) sekä Tuula Kujala pro gradu -tutkimuksessaan *Keminmaan murteen erityispiirteitä* (1992). Esimerkiksi Kujalan (1992: 94) mukaan jälkitavujen vokaalienvälinen *h* on kokonaan katoamassa nuorempien keminmaalaisnuorten puheesta, minkä Nurmesniemi (2004: 20, 86) on myöhemmin omassa tutkimuksessaan varmentanut. Jälkitavujen vokaalienvälinen *h* ei enää esiinny keminmaalaisnuorten puheessa, ja he myös kiistävät puhuvansa Peräpohjolan murretta ja ajattelevat sen olevan enää lähinnä Tervolan tai Tornion ominaisuus.

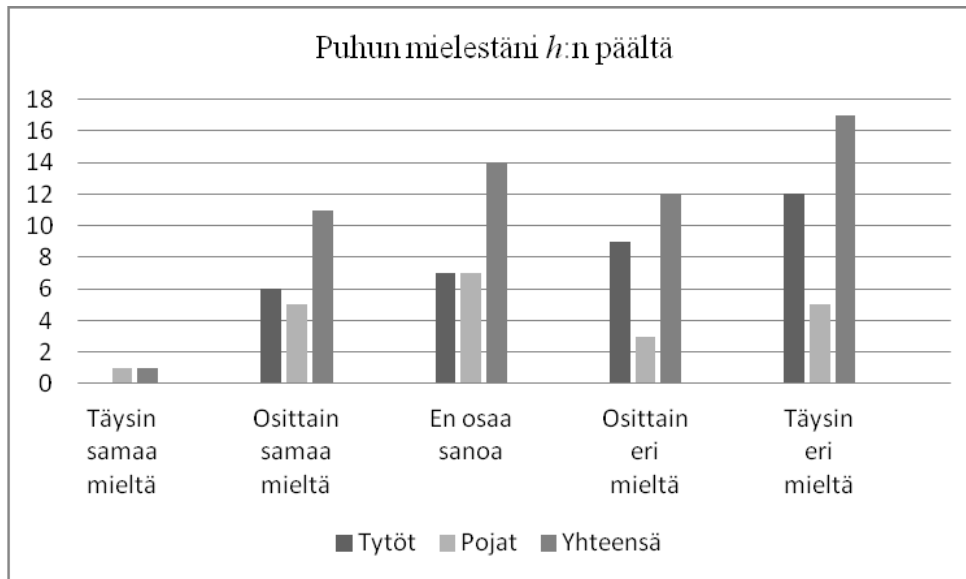
Suhtautumista jälkitavujen vokaalienväliseen *h*:hon ei ole aikaisemmin tutkittu Tervolassa, mutta esimerkiksi Johanna Vaattovaara on tutkinut väitöskirjassaan *Meän tapa puhua: Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena* (2009) Pellon lukiolaisten ympäristösuhdetta ja kielellistä identiteettiä. Hän selvitti tutkimuksessaan muun muassa pellolaisen puhekielen statusta ja puhujien solidaarisuutta, jolloin selvisi, että kotiseutuunsa vahvasti samaistuvilla on hyvä kielellinen itsetunto ja että omaa paikallista puhekieltä pidetään muun muassa *lämpimämpänä, ystävällisempänä ja mielenkiintoisempänä* kuin yleiskieltä. Pellolaisnuorten asenteet olivat tutkimuksen mukaan myös samansuuntaisia *h*:n variaation kanssa, sillä variaatio ja asenteet eivät olleet ristiriidassa minkään tutkitun variaatiotyypin kannalta. Pellon puhekielen ja yleiskielen arvottamisen mittaamiseen Vaattovaara käytti muun muassa Likertin asteikkoa ja Osgoodin asteikkoa, joita myös minä olen käyttänyt tässä tutkielmassa. (Vaattovaara 2009: 15, 102, 238, 98–99.)

4. TUTKIMUSAINEISTON ANALYYSI

4.1. Likertin asteikolla saadut tulokset

Likertin asteikon kahden ensimmäisen väittämän avulla tutkin sitä, miten paljon nuoret ajattelivat käyttävänsä omaa murrettaan ja jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta. Väittämään ”puhun mielestäni Tervolan murretta” kaikista 55 vastaajasta 23 vastasi olevansa osittain samaa mieltä, ja täysin samaa mieltä väittämän kanssa oli kahdeksan. Vastaajista 16 ei ottanut väitteeseen kantaa, mikä on melko huomattava määrä, mutta täysin tai osittain eri mieltä väittämän kanssa oli vain kahdeksan. Vaikuttaa siis siltä, että suurin osa vastaajista ajattelee puhuvansa ainakin osittain Tervolan murretta, mikä toisaalta tulee ilmi myös Raila Saukon tutkimuksessa, sillä hänenkään informanteistaan kaikki eivät vastanneet puhuvansa välittömästi Tervolan murretta (Raila Saukko 2010: 25). Kielteistenkin vastausten taustalla oli usein vastaajan syntyperä: esimerkiksi paikkakunnalle muualta muuttanut T34 vastasi olevansa väittämän kanssa täysin eri mieltä.

Väittämän ”puhun mielestäni *h*:n päältä” kohdalla suhtautuminen muuttui, sillä informanteista vain 11 vastasi olevansa osittain samaa mieltä, ja vain yksi pojista, P5, vastasi olevansa täysin samaa mieltä. Vaikka monet ajattelevatkin siis puhuvansa Tervolan murretta, he eivät välttämättä koe puhuvansa *h*:n päältä. Tätä tulosta tukee myös Raila Saukon pro gradu -tutkimus, sillä myös hänen tutkimuksessaan yksilömurteella laaditut kirjoitelmat osoittivat, että nuoret eivät koe jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta omaan puhekieleensä kuuluvaksi (ks. Raila Saukko 2010: 58). Väittämän vastausten jakautumista kuvaan seuraavanlaisen pylväsdiagrammin avulla:

KUVIO 1. Väittämän ”Puhun mielestäni *h*:n päältä” vastaukset.

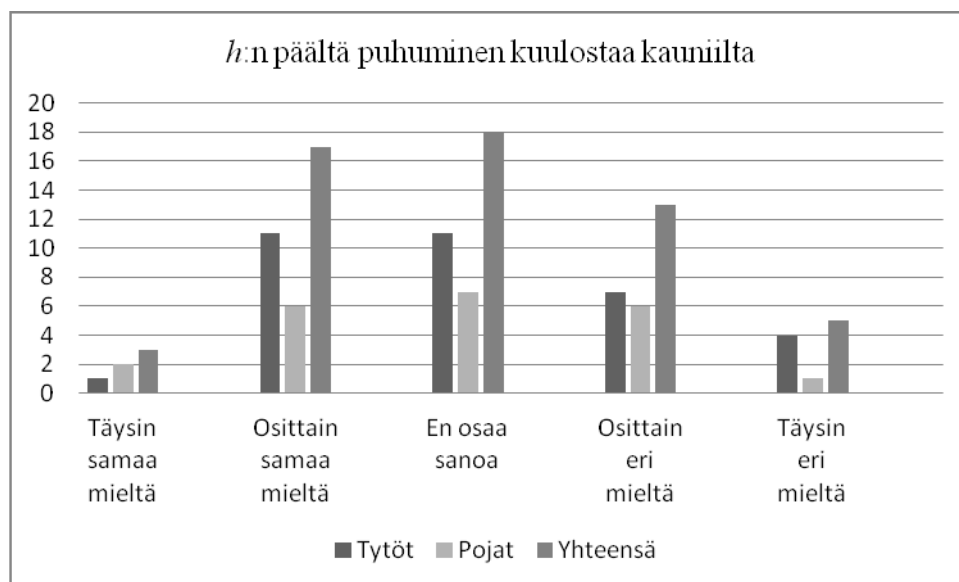
Kahteen ensimmäiseen väittämään pojat vastasivat tyttöjä hieman myönteisemmin, sillä esimerkiksi tytöistä 12 (35,2 %) oli väittämän ”puhun mielestäni *h*:n päältä” kanssa täysin eri mieltä ja pojista viisi (23,8 %). Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan selviä, kuinka paljon informantit todella puhuvat Tervolan murretta tai käyttävät jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta. On siis mahdollista, että *h* ei esiinny P5:n puheessa kaikissa yleisimmissä muotoryhmissä, vaikka hän olikin väittämän kanssa täysin samaa mieltä. Esimerkiksi Raila Saukon pro gradu -tutkimuksen ainoan *h*:ta käyttäneen informantin puheessa *h*:n esiintymät ovat melko yksittäisiä *kAAn*-liitepartikkelia lukuun ottamatta (Raila Saukko 2010: 51).

Likertin asteikon väittämät ”*h*:ta käyttävät kaikki tervolalaiset”, ”*h*:n päältä ei puhuta enää Etelä-Lapissa” ja ”*h*:ta käyttävät vain maalaiset ja vanhat ihmiset” mittasivat sitä, miten *h*:n nykytilanne tiedostetaan ja millaisiin kielenkäyttäjiin se liitetään. Näyttääkin siltä, ettei jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n enää ajatella kuuluvan kaikkien tervolalaisien puheeseen, sillä vastaajista 21 oli osittain eri mieltä ja 20 täysin eri mieltä väitteen ”*h*:ta käyttävät kaikki tervolalaiset” kanssa. Tytöt olivat lisäksi eri mieltä useammin kuin pojat, sillä tytöistä täysin eri mieltä vastasi olevansa 14 (41,1 %) ja pojista kuusi (28,5 %). Jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n ei silti ajatella olevan ainoastaan vanhojen maalaisten piirre, sillä täysin samaa mieltä väitteen ”*h*:ta käyttävät vain maalaiset ja vanhat ihmiset” kanssa oli vain yksi poika ja osittain samaa mieltäkin oli kaikista vastaajista vain 12, kun taas osittain eri mieltä oli yhteensä 22. Tytöt ja pojat myös vastasi-

vat tähän väitteeseen melko samansuuntaisesti, sillä pojat vastustivat väitettä vain hiukan enemmän kuin tytöt.

Väite ”*h*:n päältä ei puhuta enää Etelä-Lapissa” vaikuttaisi kuitenkin kahta muuta väitettä enemmän jakavan mielipiteitä, sillä vastaajista 25, joista enemmistö oli tyttöjä, ei ottanut väitteeseen kantaa. Muista vastaajista enemmistö oli väitteen kanssa joko osittain tai täysin eri mieltä, eli jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n tiedostetaan silti olevan osa Etelä-Lapin murretta, mutta vaikuttaisi siltä, että osalla vastaajista ei ole tietoa siitä, millainen piirteen tilanne todellisuudessa on.

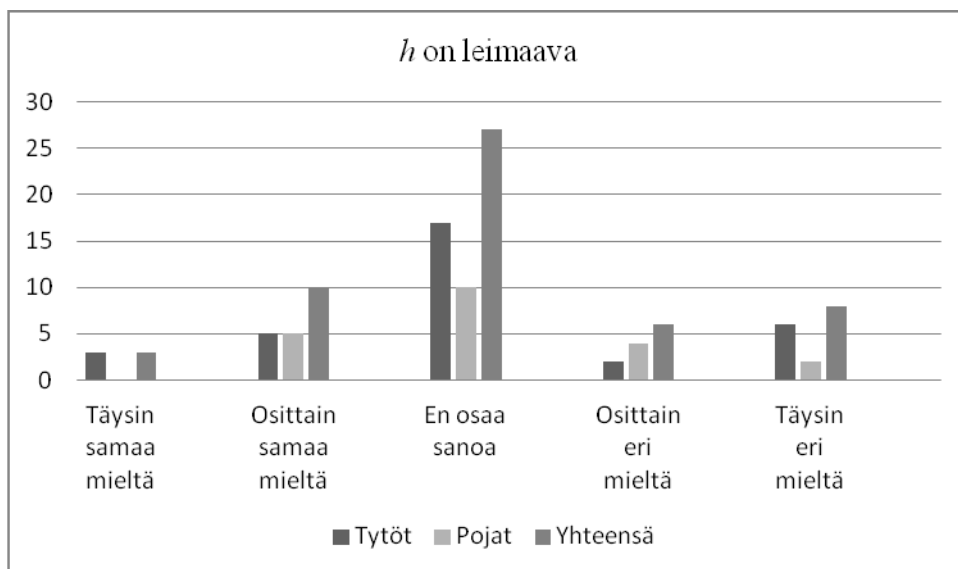
Osa Likertin asteikon väittämistä mittasi myös sitä, miten nuoret suhtautuivat erilaisiin jälkitavujen vokaalienväliseen *h*:hon liittyviin ominaisuuksiin. Väite ”*h*:n päältä puhuminen kuulostaa kauniilta” jakoi vastaajien mielipiteitä, sillä 18 vastaajaa (32,7 %) ei ottanut väitteeseen kantaa ja muutkin vastaukset jakautuivat melko tasaisesti sekä puolesta että vastaan. Esimerkiksi osittain samaa mieltä oli 17 vastaajaa, kun taas osittain eri mieltä vastaajista oli 13. Osittain samaa mieltä olevien vastaajien määrä on siis vain hieman suurempi, joten suuresta enemmistöstä ei voida puhua. Vastausten jakaantumista selvennän seuraavalla kuvaajalla:

KUVIO 2. Väittämän ”*h*:n päältä puhuminen kuulostaa kauniilta” vastaukset.

Jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n ärsyttävyyteen vastaajat ottivat sen sijaan kantaa, sillä en osaa sanoa -vastauksia oli vähemmän kuin kysyttäessä mielipidettä *h*:n kauneudesta. Väitettä ”*h* on ärsyttävä” vastustettiin selvästi, sillä osittain eri mieltä vastasi olevansa 16 vastaajaa ja täysin eri mieltä yhteensä 19 vastaajaa, joten yhteensä yli puolet vastaajista (63,6 %) ei ajatellut *h*:n olevan ärsyttävä. Tyttöjen ja poikien vastausten välillä oli kuitenkin huomattavissa pieniä eroja, sillä väitteen kanssa samaa mieltä vastaajista oli ainoastaan kolme, ja he kaikki olivat tyttöjä. Pojat olivat kuitenkin tyttöjä useammin väitteen kanssa osittain samaa mieltä, joten ainoastaan tytöt eivät ajatelleet *h*:n olevan ärsyttävä.

Väite ”*h* on leimaava” herätti samankaltaisia mielipiteitä kuin väite ”*h*:n päältä puhuminen kuulostaa kauniilta”, sillä jälleen väite keräsi paljon en osaa sanoa -vastauksia. Tyttöistä näin vastasi 17 (50 %) ja pojistakin 10 (47,6 %), joten *h*:n leimaavuus ei herättänyt vastaajissa juuri mielipiteitä. Muista vastauksista on kuitenkin jälleen huomattava, että vain pieni enemmistö oli väitteen kanssa täysin eri mieltä, sillä täysin samaa mieltä väitteen kanssa oli yhteensä vain kolme vastaajaa. Myös tässä tapauksessa väitteen kanssa täysin samaa mieltä olivat vain tytöt, mutta toisaalta tytöt olivat myös poikia useammin eri mieltä: täysin eri mieltä tyttöistä oli kuusi ja pojista vain kaksi. Pojat eivät siis olleet vastauksissaan aivan yhtä suoraviivaisia kuin tytöt, sillä pojat suosivat tyttöjä enemmän vaihtoehtoja ”osittain samaa mieltä” ja ”osittain eri mieltä”. Myös tämän väittämän vastauksia selventääkseni olen laatinut kuvaajan:

KUVIO 3. Väittämän ”*h* on leimaava” vastaukset.

Väittämien ”*h* saa mielestäni kadota Tervolan murteesta” ja ”*h*:n tulevaisuus pitäisi turvata” avulla selvitin sitä, miten nuoret suhtautuivat jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n säilyttämiseen. Suurin osa vastaajista olikin sitä mieltä, että jälkitavujen vokaalienvälisen *h* ei saa kadota Tervolan murteesta, sillä vastaajista 28 (50,9 %) oli väitteen kanssa täysin eri mieltä. Sekä tytöistä että pojista merkittävä enemmistö oli eri mieltä väittämän kanssa, mutta samaa mieltä olevien joukosta enemmistö oli kuitenkin poikia. Mielenpiteet olivat samansuuntaisia myös *h*:n tulevaisuuden turvaamisen suhteen, sillä sekä tytöistä että pojista suurempi osa oli väittämän ”*h*:n tulevaisuus pitäisi turvata” kanssa joko täysin että osittain samaa mieltä. Kaikista vastaajista täysin samaa mieltä oli 12 ja osittain samaa mieltä 18. Osittain eri mieltä tai täysin eri mieltä oli yhteensä vain 10, joten enemmistö vastaajista oli selvästi *h*:n säilymisen kannalla.

Viimeiset Likertin asteikossani käyttämät väittämät mittasivat sitä, miten tärkeänä vastaajat pitivät *h*:ta. Väittämän ”*h* on tärkeä osa Tervolan murretta” kanssa suurin osa vastaajista oli samaa mieltä, sillä täysin samaa mieltä oli 12 (21,8 %) ja osittain samaa mieltä 19 (34,5 %), kun taas osittain eri mieltä oli kuusi ja täysin eri mieltä neljä vastaajaa. Tyttöjen ja poikien vastausten välillä oli kuitenkin pieniä eroja, sillä suurin osa ”en osaa sanoa” -vastauksista tuli tytöiltä, ja pojat olivat myös tyttöjä useammin väittämän kanssa osittain samaa mieltä. Väittäjä ”*h*:lla ei ole minulle mitään merkitystä” kuitenkin jakoi jälleen mielenpiteitä, sillä vastauksia tuli sekä puolesta että vastaan. Esimerkiksi täysin samaa mieltä väitteen kanssa oli 12 ja täysin eri mieltä 8 vastaajaa, joten erot eivät ole suuria. Eri mieltä olevien määrä oli vain hieman suurempi, eikä tyttöjen ja poikien vastaustenkaan välillä ollut suuria eroja. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että vastaajat ajattelevat jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n olevan tärkeä osa Tervolan murretta, mutta heidän omalle puhetavalleen se ei merkitse kovin paljoa.

4.2. Osgoodin asteikolla saadut tulokset

Osgoodin asteikon avulla tutkin sitä, millaisia ominaisuuksia informantit liittävät jälkitavujen vokaalienväliseen *h*:hon. Asteikon ensimmäinen vastakohtapari käsitteli piirteen *tuttuutta* (5p), ja vastausten perusteella vaikuttaa siltä, ettei kukaan pidä *h*:ta täysin *outona* (1p). Kaikkien 55 vastauksen keskiarvo oli 4,1, joten vastaukset kallistuvat selvästi

tutun puoleen. Piirteen myös ajatellaan olevan osa murretta, sillä asteikon *ylimääräinen* (1p) ja *murteeseen kuuluva* (5p) yleinen keskiarvo oli 4,2.

Poikien vastausten keskiarvo oli näissä tapauksissa tyttöjen keskiarvoa hieman pienempi, mutta arvioidessa *h:n helppoutta* pojat ajattelivat tyttöjä useammin sen olevan helpompi. Asteikon *vaikea* (1p) ja *helppo* (5p) yleinen keskiarvo oli 3,2, kun poikien keskiarvo oli 3,6 ja tyttöjen 3,0. Vaikka piirre ei siis ollutkaan pojille aivan yhtä tuttu kuin tytöille, pojat ajattelivat sen silti olevan helpompi. On kuitenkin huomattava, että yleinen keskiarvo on melko lähellä kolmea, joten jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta ei mielletä kovin helpoksi. Toisaalta *h:n* tuttuuteen, ylimääräisyyteen ja helppouteenkin voi vaikuttaa monia seikkoja, kuten vastaajan syntyperä ja vanhemmat, sillä jos vastaaja on muuttanut *h*:ttomalta seudulta, voi *h* syystäkin olla outo ja vaikea.

Myös Osgoodin asteikolla saatujen vastausten perusteella vaikuttaisi siltä, etteivät vastaajat halua ottaa kantaa jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* kauneuteen, sillä asteikon *kaunis* (5p) ja *ruma* (1p) keskiarvo oli 3,5, eli keskiarvo oli vain hiukan enemmän vaihtoehdon *kaunis* puolella. Vastaajista pojat kuitenkin ajattelivat *h:n* olevan kauniimpi, sillä poikien keskiarvo 3,6 oli yleistä keskiarvoa hiukan korkeampi ja kaikki kolme yhden pisteen vastausta olivat tyttöjen antamia. Toisaalta tytöt antoivat *h*:lle poikia useammin myös viisi pistettä, mutta heidän keskiarvonsa oli siitä huolimatta poikien keskiarvoa pienempi.

Asteikon *kiva* (5p) ja *ärsyttävä* (1p) kohdalla tytöt ja pojat olivat sen sijaan lähes yksimielisiä, sillä sekä tyttöjen että poikien vastausten keskiarvo oli 3,6, minkä takia myös yleinen keskiarvo oli 3,6. Tytöt ja pojat ajattelevat siis jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* olevan enemmän kiva kuin ärsyttävä. Tässäkään tapauksessa keskiarvo ei kuitenkaan ole kovin paljon kolmea suurempi, mutta sen selityksenä on ehkä neljän pisteen vastausten määrä: kaikista 55 vastaajasta 19 on antanut ominaisuudelle neljä pistettä.

Vielä lähempänä kolmen pisteen keskiarvoa vastaukset olivat arvioitaessa jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n typeryyttä* (1p) ja *fiksuutta* (5p). Kaikista 55 vastaajasta yhteensä 27 merkitsi rastinsa *typerän* ja *fiksun* välimaastoon, joten yleinen keskiarvo oli 3,2. Tyttöjen vastausten keskiarvo oli kuitenkin pienempi, sillä poikien keskiarvo oli 3,2 ja tyttöjen 3,1. Tyttöjen matalampaa keskiarvoa saattaa selittää se, ettei heistä yksikään ole

arvoinut *h*:ta viiden pisteen arvoiseksi, kun taas pojista niin teki kaksi. Toisaalta toinen näistä pojista, P6, vastasi Likertin asteikossa puhuvansa myös jonkin verran *h*:n päältä, joten hänen vastauksensa positiivisuutta voi selittää puhujan oma puhetapa.

Osgoodin asteikon mielenkiintoisimmat vastaukset löytyivät asteikoista *maalainen* (1p) ja *kaupunkilainen* (5p) sekä *nuorten piirre* (5p) ja *vanhojen piirre* (1p), sillä nämä kaksi asteikkoa olivat vastauksineen ristiriidassa Likertin asteikon väittämän ”*h*:ta käyttävät vain maalaiset ja vanhat ihmiset” kanssa. Likertin asteikon väittämän kanssa oli kaikista 55 vastaajasta osittain tai täysin eri mieltä 33 vastaajaa, mutta Osgoodin asteikossa tilanne oli lähes päinvastainen: 1 tai 2 pistettä *maalaisuudelle* antoi 52 vastaajaa, ja 1 tai 2 pistettä *vanhojen piirteelle* antoi 44, eikä neljää tai viittä pistettä annettu kummassakaan skaalassa kertaakaan. Vastaajat olivat siis melkein yksimielisiä sen suhteen, että jälkitavujen vokaalienvälinen *h* on maalaisten ja vanhojen ihmisten piirre, sillä *maalaisuuden* keskiarvo on 1,7 ja *vanhuuden* keskiarvo 2,0. Lisäksi tytöt olivat vielä poikia useammin *maalaisuuden* kannalla, sillä tyttöjen keskiarvo oli 1,6 ja poikien 1,8. *Vanhuuden* suhteen tytöt ja pojat olivat yksimielisempiä, mutta tyttöjen suhtautuminen vaikuttaisi siitä huolimatta olevan hieman poikien suhtautumista negatiivisempaa.

Ero Likertin asteikolla saatuihin tuloksiin on kuitenkin selvä, ja vaikuttaakin siltä, että Likertin asteikon väittämän jyrkkyys tai yleisluontoisuus sai ehkä informantit vastaamaan todellisuutta positiivisemmin. Ilmiö on tuttu myös Johanna Vaattovaaran (2009: 98–99) väitöskirjasta, sillä myös hänen tutkimuksessaan Likertin asteikolla saadut tulokset vaikuttivat heijastavan positiivisia asenteita, joten suorat väittämät eivät välttämättä toimi kyllin hyvin asennemittareina.

Sen lisäksi, että jälkitavujen vokaalienvälinen *h* ja sen käyttö liitetään vanhoihin ihmisiin, myös itse *h*:n ajatellaan olevan hiukan vanhanaikainen. Asteikon *vanhanaikainen* (1p) ja *nykyaikainen* (5p) yleinen keskiarvo oli 2,2, joten vastaajat ovat melko selvästi vanhanaikaisuuden kannalla. Poikien keskiarvo 2,3 oli kuitenkin hieman yleistä keskiarvoa korkeampi, ja tyttöjen keskiarvo 2,1 oli yleistä keskiarvoa pienempi, joten tytöt pitivät *h*:ta vanhanaikaisempaan kuin pojat. Tytöistä yksikään ei antanut *h*:lle viittä pistettä, mutta niin teki kaksi poikaa, joista toinen oli P6, joka oli myös yksi harvoista *h*:n *fiksiutta* kannattaneista.

Tutkimukseni hypoteesi oli, että jälkitavujen vokaalienväliseen *h*:hon liitetään vanhuus, maalaisuus ja maskuliinisuus. Vastaajat ovat tähän mennessä olleet maalaisuuden ja *h*:n käyttäjien korkean iän kannalla, mutta *h*:n *naisellisuutta* (5p) ja *miehisyyttä* (1p) he ovat arvioineet hypoteesistani poikkeavalla tavalla. Kaikkien vastausten keskiarvo oli 2,8, joten se on hyvin lähellä kolmea ja vain hiukan enemmän maskuliinisuuden kannalla. Tyttöjen keskiarvo 2,9 oli vielä lähempänä kolmea, kun taas poikien keskiarvo oli 2,7, eli yleistä keskiarvoa hiukan matalampi. Pojat näyttäisivät siis olevan maskuliinisuuden kannalla tyttöjä enemmän, mutta toisaalta se voi johtua myös heidän sukupuolestaan ja siitä, että Likertin asteikon mukaan pojat ajattelevat käyttävänsä *h*:ta enemmän kuin tytöt.

4.3. Arviointitehtävällä saadut tulokset

Arviointitehtävän ensimmäisessä osiossa vastaajat pohtivat murrekatkelman puhujan ikää. Vastauksia lukiessani esiin nousi ongelma, jota en huomannut kyselylomaketta tehdessäni, sillä murrekatkelmassa puhuttiin sota-ajasta ja se sai vastaajat usein ajattelemaan puhujan olevan vanha.

- (1) *Varmaankin 90-vuotias koska hän tietää sota-ajasta.* (T17)
- (2) *Joku vanha tyyppi koska tietää nuista asioista.* (P4)

Osa vastaajista arvioi puhujan olevan noin 40-vuotias, mutta suurin osa vastaajista arvioi puhujan olevan vähintään 60-vuotias. Perusteluna esitettiin usein juuri sota-aika ja puhujan tietämys sotaan ja entisaikoihin liittyvistä asioista. Kaikki vastaajat eivät kuitenkaan perustelleet puhujan ikää pelkän tarinan sisällön perusteella, sillä myös puheta-paa käytettiin perusteluna:

- (3) *Ehkä 40-vuotias. Ehkä siksi, että en voi kuvitella jonkun nuoren puhuvan niin.* (T25)
- (4) *Yli 40 v, harvemmin kuulee sitä nuorempien puhuvan noin vahvasti murtaen.* (P21)

Kun puheta-paa tai murretta käytettiin perusteluna, vastaajien keskuudessa nousi usein esiin sellaisia metakielisiä ilmauksia kuin *vanhahtava*, *voimakas* ja *sujuva*. Vastaajat ajattelivat puhujan olevan vanha, koska hän ”puhuu vain murretta” ja ”murteen käyttö

on runsasta”. Kaikki vastaajat arvioivatkin puhujan olevan heitä itseään paljon vanhempi.

Avointen kysymysten seuraavassa osiossa vastaajat arvioivat puhujan sukupuolta. Tekstin sisällöllä oli jälleen vaikutusta vastauksiin, sillä monet vastaajat liittivät maskuliinisuuden ja sodankäynnin yhteen. Osa vastaajista ajatteli puhujan voivan olla myös nainen, ja jotkut vastaajista vastasivat puhettavan sopivan kummalle sukupuolelle tahansa.

(5) *No itellä tuli ekana mieleen mies, en tiiä miksi, jotenkin aina kuvittelen nuo sotakertomukset on enemmän miesten juttu :D (T1)*

(6) *Voi olla kumpi vain mutta ehkä nainen koska kuulostaa ettei hän ole itse sotinut. (T17)*

(7) *Mies, koska tekstistä huokuu miehisuus. (P14)*

(8) *Ei voi sanoa, puhetapa sopii molemmille. (P10)*

Kun puhetapaa käytettiin perusteluna puhujan sukupuolelle, vastaajat käyttivät paljon metakielisiä ilmauksia, kuten esimerkiksi verbiä *kuulostaa*: puhetapa kuulosti naiselliselta tai miehekkäältä. Murteiden erojen luonnehditaankin yleisesti kuulohavaintoon viittaavilla verbeillä (Mielikäinen & Palander 2014: 112). Vastauksissa puhuttiin myös murteen *sopivuudesta*:

(9) *Ehkä enemmän mies, vaikka voisi olla nainenkin. Jotenkin vain puhetyyli **sopi-**si paremmin vanhemman miehen suuhun. (T23)*

(10) *Mies. Melko ronskin ja miehekkään **kuulonen**.” (T33)*

Jotkut vastaajista eivät olleet perustelleet valintaansa lainkaan, joten osa saattoi kokea perustelun vaikeaksi. Suurin osa vastaajista oli kuitenkin puhujan maskuliinisuuden kannalla, eikä tyttöjen ja poikien mielipiteiden välillä ollut juuri eroja.

Kolmannessa kysymyksessä pyysin vastaajia kertomaan, onko puhuja heidän mielestään kotoisin maalta vai kaupungista. Vastauksista nousee jälleen esiin jo Osgoodin asteikolla todettu tulos, että informantit ajattelevat murteen ja maalaisuuden kuuluvan yhteen, sillä lähes kaikki vastaajat arvioivat puhujan asuvan maalla. Yksikään vastaajista ei ajatellut puhujan asuvan kaupungissa, ja vain viisi vastaajaa arvioi asuinpaikan mahdollisesti olevan kumpi vain.

- (11) *Ainakin ennen hän on asunut maalla, mutta nykyään varmaan kummassa vain.* (T15)
 (12) *Maalla, koska siellä tämmöistä tapahtuu.* (P14)

Tässäkin kysymyksessä puhetapa oli usein perusteluna, sillä monet vastaajat vertasivat vastauksissaan keskenään kaupungin ja maaseudun murretta. Informantit käyttivät vastauksissaan esimerkiksi sellaisia metakielisiä ilmauksia kuin *sujuva* ja *vahva*.

- (13) *Maalla, koska murre yleensä hukkuu muihin suuriin kaupunkimurteisiin.* (T24)
 (14) *Maalla, koska en usko että kaupunkilainen puhuisi niin **sujuvaa** murretta.* (T25)
 (15) *Maalla, koska murteet ovat suuri juttu vain maalla.* (P3)
 (16) *Maalla. Kaupungissa ei murretta puhuta näin **vahvasti**.* (P17)

Tähän kysymykseen esitetyistä vastauksista nousi esiin myös mielenkiintoinen ero tyttöjen ja poikien välillä, sillä pojat käyttivät puhetapaa ja murretta perusteluna tyttöjä useammin. Poikien havainnot olivat myös tarkkoja, sillä kahden aikaisemman kysymyksen vastauksissa jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta ei käytetty perusteluna lainkaan, mutta tässä kysymyksessä maalaisuutta on perustellut sen avulla kaksi poikaa:

- (17) *Maalla luultavasti, koska **puhuu h:n päältä** ja sanavalinnat osittain siihen viittaavia.* (P10)
 (18) *Maalla luultavasti, koska **puhuu h:n päältä**.* (P16)

Yksi pojista, P8, käytti maalaisuuden perusteluna jopa sitä, että slangisanasto puuttui murrekatkelmasta. Kaupunkilaiset siis käyttävät joidenkin vastaajien mukaan sellaista sanastoa, jota vanhat maalaiset eivät välttämättä edes tunnista.

Tytöilläkin oli vastauksissaan teräviä havaintoja, vaikka he käyttivätkin murretta ja puhetapaa perusteluna poikia vähemmän. Esimerkiksi T34, kaikista vastaajista vanhin ja aikaisemmin eri paikkakunnilla asunut tyttö, oli sitä mieltä, että puhuja voi olla kotoisin maalta tai kaupungista, sillä murteen perusteella eroa ei voi tehdä:

- (19) *Kummassa vain, murteen perusteella ei voi päätellä kuin sen mistä osasta Suomea on kotoisin.* (T34)

Vastaajien yleinen mielipide vaikuttaisi kuitenkin olevan, että murrekatkelman puhuja on kotoisin maaseudulta. Kaupunkilaisuuteen ei voi enää liittää niin vahvaa murteellisuutta kuin maaseutuun, joten vastaukset tukevat Osgoodin asteikolla saatuja tuloksia.

Arviointitehtävän viimeisessä osiossa vastaajien tehtävänä oli ympyröidä puhetta parhaiten kuvaavat adjektiivit. Vastauksista nousi esiin kuusi adjektiivia, joiden osuus kaikista vastauksista oli selkeästi muita adjektiiveja suurempi: *mukava*, *tuttu*, *lämmin*, *alkukantainen*, *miellyttävä*, ja *hassu*. Kaikkein vähiten vastauksia sai adjektiivi *kylmä*, sillä sen valitsi kaikista vastaajista ainoastaan kaksi. Adjektiivin *mukava* valitsi vastaajista 43 (78 %), ja se oli sekä tytöillä että pojilla eniten ympyröity adjektiivi. Muiden adjektiivien kohdalla tyttöjen ja poikien välillä oli pieniä eroja, sillä adjektiivin *alkukantainen* valitsi 22 tyttöä (65 %) ja pojista sen valitsi kuusi (29 %). Myös adjektiivin *hassu* tytöt valitsivat poikia useammin, joten pojat ajattelivat tyttöjä hieman myönteisemmin murrekatkelman kertojan puhetavasta. Yleisesti puhetavasta annettu kuva oli kuitenkin positiivinen, sillä negatiiviset ominaisuudet kuten *inhottava* ja *tyhmä* valittiin vain muutamia kertoja. Tämän tehtävän vastauksia vielä selventääkseni olen koonnut adjektiivit sanapilveksi niin, että tehtävässä ympyröidyt adjektiivit ovat suuruusjärjestyksessä sen mukaan, kuinka usein niitä valittiin:

KUVIO 4. Sanapilvi arviointitehtävän adjektiiveista

4.4. Kokoavaa pohdintaa

Likertin asteikolla saatujen vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että nuoret ajattelevat puhuvansa Tervolan murretta jonkin verran, mutta jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* käyttö on hyvin vähäistä. *h* on vastaajien mielestä edelleen tärkeä osa Tervolan murretta, mutta sitä eivät käytä enää kaikki tervolalaiset, vaikka vastaajat tiedostavatkin sen yhä kuuluvan Etelä-Lapin murteeseen. Heidän mielestään *h* ei kuitenkaan ole pelkästään vanhojen maalaisten piirre, eikä sen ajatella olevan kovin ärsyttävä tai leimaava, muttei toisaalta erityisen kauniskaan. Nuoret myös haluaisivat *h:n* säilyvän osana Tervolan murretta, mutta toisaalta osa heistä ei pidä sitä enää itselleen merkittävänä, mikä voi toisaalta johtua jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* vähäisestä käytöstä.

Osgoodin asteikolla saadut tulokset olivat paikoin lähellä kolmen keskiarvoa, mutta selviäkkin asenteita löytyi. Jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* ajatellaan selvästi olevan *tuttu* ja *murteeseen kuuluva*, mutta nuoret ajattelevat sen olevan myös vanhojen, maalla asuvien murteenpuhujien piirre. Myös *vanhanaikaisuus* liitetään jälkitavujen vokaalienväliseen *h:hon*, mutta esimerkiksi sen *kauneuteen* ja *fiksiuuteen* vastaajat ovat haluttomia ottamaan kantaa. Tulokset olivat toisinaan ristiriidassa Likertin asteikon tulosten kanssa, mutta juuri tämän vuoksi valitsin kyselylomakkeeseeni myös Osgoodin asteikon, sillä Likertin asteikko ei yksinään riitä asenteiden mittariksi.

Arviointitehtävässä murrekatkelman sisältö vaikutti usein vastauksiin, mutta myös puhetapaa, murretta ja yksittäisiä kielen piirteitä käytettiin usein perusteluna ja vastaajat käyttivät paljon erilaisia metakielisiä ilmauksia, kuten *kuulostaa*. Vastaajat ajattelivat puhujan olevan heitä itseään vanhempi, sillä nuoret eivät puhu enää niin vahvaa murretta, ja vastaajat arvioivat useammin puhujan olevan mies kuin nainen. Myös puhujan maalaisuuden suhteen vastaajat olivat melkein yksimielisiä, eivätkä he suhtautuneet kertojan puhetapaan järin negatiivisesti.

Kyselylomakkeella saatujen vastausten perusteella vaikuttaisi siltä, että informantit suhtautuvat jälkitavujen vokaalienväliseen *h:hon* melko positiivisesti. Vaikka he eivät juuri käytäkään piirrettä itse tai koe sitä enää itselleen kovin merkittäväksi, he eivät liitä Tervolan murteeseen ja *h:hon* sellaisia negatiivisia ominaisuuksia kuten *inhottavuus*. Informantit kokivat arviointitehtävän perusteella murteen esimerkiksi *lämpimäksi*, ja

myös Vaattovaaran (2009: 100) tutkimuksen mukaan vahvasti kotipaikkaansa samaistuvat pitivät paikallista puhekieltä *lämpimämpänä*.

Toisinaan suhtautuminen osoittautui myös hyvin neutraaliksi, sillä esimerkiksi Osgoodin asteikossa vastausten keskiarvo oli usein lähellä kolmea. Kaikki vastaajat eivät siis välttämättä ottaneet kantaa kyselylomakkeen jokaiseen kohtaan. Toisaalta jälkitavujen vokaalienvälinen *h* on saanut nuorten keskuudessa myös hyvin stereotyyppisen leiman, vaikka Likertin asteikon perusteella vastaajat eivät ajattele *h*:n olevan erityisen leimavaa. Piirteen ajatellaan lähes poikkeuksetta olevan *maalainen*, *vanhanaikainen* ja *alkukantainen*, samoin vastaajia itseään paljon vanhempien ihmisten käyttämä. Kaikki vastaajat eivät kuitenkaan ole yhtä mieltä *h*:n käyttäjien maskuliinisuudesta, joten maaseudulla jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta voivat edelleen käyttää myös naiset.

Tyttöjen ja poikien väliset erot eivät olleet suuria, sillä toisinaan tyttöjen ja poikien vastaukset olivat hyvin samankaltaisia. Tutkimuksen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että pojat suhtautuvat *h*:hon tyttöjä hiukan myönteisemmin: pojat käyttävät Tervolan murretta ja jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta tyttöjä enemmän, ja he liittävät *h*:hon positiivisia ominaisuuksia tyttöjä hieman useammin. Raila Saukon (2010: 90, 92) pro gradu-tutkimuksessakin kävi ilmi, että pojat ovat tyttöjä murteellisempia, joten tämä saattaa osittain selittää poikien positiivisempaa suhtautumista, mutta toisaalta Saukon tutkimuksessa tytöt tiedostivat poikia paremmin murrepiirteitä svaavokaalia lukuun ottamatta. Pienet erot eivät siis riitä perusteeksi sille, että asenteet olisivat sidoksissa sukupuolisuuteen.

Likertin asteikon perusteella nuoret olivat sitä mieltä, että jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n pitäisi säilyä osana Tervolan murretta, mutta esimerkiksi Raila Saukon (2010) tutkimusten perusteella vaikuttaa siltä, että *h*:n kato on edennyt Tervolassakin. Hypoteesissäni arvelin, että *h*:hon liittyvät negatiiviset ominaisuudet ja stereotypiat voivat olla syynä *h*:n kadolle, ja tutkimukseni perusteella se vaikuttaa pitävän ainakin osittain paikkaansa. Se, että vastaajat ajattelivat *h*:n olevan heille melko vaikea ja osin melko merkityksetönkin, paljastaa että *h*:n ei koeta enää kuuluvan nuorten omaan puheeseen. Nuoret ajattelevat *h*:n myös olevan heitä vanhempien ihmisten piirre ja toisinaan myös melko *alkukantainen* ja *hassu*, joten nuoret ovat todennäköisesti vieraantuneet jälkitavujen vokaalienvälisestä *h*:sta. Jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n vierauden kannalla on myös

Raila Saukko (2010: 88), sillä hänkin arveli tutkimuksessaan, että *h*:n tiedostamisen heikkous johtuu *h*:n vieraudesta.

Toisaalta *h*:n kadon taustalla voi olla paljon muitakin syitä, kuten esimerkiksi informanttien vanhempien taustat, sillä jos toinen vanhemmista on kotoisin alueelta, jossa jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta ei käytetä, *h* on voinut jäädä oppimatta. Tämä käy ilmi myös Riitta Saukon (2001: 86) tutkimuksesta, sillä monet perheen lapsista eivät käyttäneet jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta, koska olivat omaksuneet tämän mallin äidiltään. Monien informanttien vanhemmista vain toinen on tervolalainen, joten asenteet eivät välttämättä selitä *h*:n katoa yksiselitteisesti. Jos asenteet kuitenkin muuttuvat vuosien kuluessa negatiivisemmaksi, on mahdollista, että jälkitavujen vokaalienvälinen *h* katoaa tulevaisuudessa tervolalaisen nuorison puhekielestä täysin.

Kokoavan pohdinnan jälkeen näyttää siltä, että hypoteesini pitää pääosin paikkaansa. Murteisiin liittyvät asenteet ovat melko positiivisia, mutta joihinkin ominaisuuksiin suhtaudutaan myös hyvin neutraalisti. Arvioni *h*:n maalaisuudesta ja puhujien korkeasta iästä pitävät myös paikkaansa, mutta kaikki informantit eivät pidä *h*:ta maskuliinisena. Tyttöjen ja poikien asenteiden väliset erot jäivät myös melko pieniksi, joten sukupuoli, asenteet ja *h*:hon liittyvät stereotypiat eivät selitä *h*:n katoa täysin.

5. PÄÄTÄNTÖ

Kandidaatintutkielmassani olen tutkinut sitä, miten tervolalaiset nuoret suhtautuvat jälkitavujen vokaalienväliseen *h*:hon. Tutkimukseni keskeisin tavoite oli selvittää, millaisia asenteita ja stereotyyppioita *h*:hon mahdollisesti liittyy ja pohtia saamieni tulosten valossa *h*:n nykytilannetta ja tulevaisuutta Tervolan murteessa. Lisäksi tarkastelin myös sitä, oliko sukupuolella vaikutusta siihen, millä tavalla jälkitavujen vokaalienväliseen *h*:hon suhtaudutaan.

Tutkimukseeni osallistui yhteensä 55 Tervolan lukion opiskelijaa, joista 34 oli tyttöjä ja 21 poikia. Tutkimukseni on osa kansanlingvististä tutkimusta, joten keräsin aineistoni kansanlingvistiikalle tyypillisellä kyselylomakkeella, joka rakentui kolmesta osiosta. Likertin ja Osgoodin asteikoilla sekä murrekatkelman arviointitehtävän avulla selvitin, millaisia asenteita nuorilla on jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta kohtaan.

Tervolalaiset nuoret suhtautuvat jälkitavujen vokaalienväliseen *h*:hon melko positiivisesti, sillä nuoret eivät juuri liittäneet siihen negatiivisia ominaisuuksia, kuten *ruma* ja *ärsyttävä*. Toisinaan vastaajien keskuudessa oli yleistä myös mielipiteettömyys, sillä esimerkiksi jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n kauneuteen vastaajat eivät juuri ottaneet kantaa. Nuoret myös ajattelivat *h*:n olevan tärkeä osa Tervolan murretta ja halusivat sen säilyvän osana murretta, mutta heille itselleen *h*:lla ei ollut enää kovin suurta merkitystä. Jälkitavujen vokaalienvälinen *h* onkin saanut nuorten parissa melko stereotyyppisen leiman: vanhat, maalla asuvat ihmiset käyttävät jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta nuoria ja kaupunkilaisia enemmän. Enemmistö vastaajista oli myös sitä mieltä, että *h* on maskuliininen, mutta tämä enemmistö ei ollut järin suuri, joten kaikki nuoret eivät ajattele jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n olevan ainoastaan miesten piirre.

Tyttöjen ja poikien välillä ei ilmennyt suuria eroja, sillä usein heidän vastauksensa erosivat toisistaan vain muutamien infromanttien verran. Pojat vaikuttaisivat kuitenkin suhtautuvan *h*:hon hieman tyttöjä myönteisemmin, sillä toisinaan tytöt kallistuivat vastauksineen enemmän negatiivisten ja stereotyyppisten ominaisuuksien puoleen. Merkittävästä eroista ei kuitenkaan voida puhua.

Tutkimukseen osallistuneista nuorista suurin osa ajatteli puhuvansa edes osittain Tervolan murretta, ja jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n käyttäjiksi ilmoittautui myös pieni osa vastaajista. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että nuoriso on jo melko vieraantunut jälkitavujen vokaalienvälisestä *h*:sta, sillä *h*:n osittainen merkityksettömyys ja stereotyyppisyys voivat olla sen kadon taustalla ja johtaa siihen, ettei *h* enää tulevaisuudessa ole osa Tervolan murretta. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan selviä, miten paljon tervolalaiset nuoret todella käyttävät murretta, sillä tutkimukseeni ei kuulunut haastatteluja vaan ainoastaan kyselylomake. Haastattelu olisikin voinut olla hyvä lisä tutkimukseeni, sillä sellaisen avulla olisin voinut saada entistä enemmän tietoa jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n käytöstä ja siihen liittyvistä asenteista.

Myös kyselylomakkeesta löytyi paranneltavaa, sillä vasta teetettyäni sen opiskelijoilla huomasin joitakin seikkoja, jotka olisi voinut tehdä toisin. Esimerkiksi vastaajan taustoja kysyessä asettelin kysymykseni liian monimutkaisesti, sillä olen-tyyppiset vastaukset pakottivat minut tekemään johtopäätöksiä siitä, olivatko vastaajat tervolalaisia vai muilta paikkakunnilta muuttaneita. Likertin ja Osgoodin asteikoissa jotkut vastaajista olivat myös merkinneet rastinsa melko epäselvästi kahden vaihtoehdon väliin, joten jouduin jättämään nämä vastaukset pois lopullisesta analyysistä. En kuitenkaan hylännyt yhtäkään kyselylomaketta tällaisten vastausten perusteella, sillä epäselviä tapauksia oli vain muutamia.

Suurin kyselylomakkeeni sisältämä ongelma liittyi valitsemaani murrekatkelmaan, sillä sen sisältö johdatteli usein vastaajia väärään suuntaan. Vaikka poistin alkuperäisestä tekstistä muutamia suuntaa-antavia elementtejä, sellaiset sanat kuten *sota-aika*, *Tervola*, *mettäpirtti* ja *koski* olivat liian johdattelevia. Toisaalta murrekatkelmasta olisi voinut myös karsia kaikki muut Tervolan murteen piirteet jälkitavujen vokaalienvälisestä *h*:ta lukuun ottamatta, sillä vastauksissa arvioitiin yleensä puhujan koko murretta, eikä ainoastaan *h*:ta. Jos aion jatkaa pro gradu -tutkielmassani aiheen tutkimista Kemian murrealueen muissa kaupungeissa, aion ottaa nämä seikat tarkoin huomioon, jotta nuorten asenteet jälkitavujen vokaalienvälisestä *h*:ta kohtaan selviäisivät mahdollisimman tarkasti ja totuudenmukaisesti.

LÄHTEET JA LYHENTEET

KS= *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy 2016.

<http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>

KUJALA, TUULA 1992: *Keminmaan murteen erityispiirteitä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos.

Kuulin kurjen kullertavan – Katoavaa kansanperinnettä Tervolasta. Suomen naisten maanpuolustusjärjestö ry, Tervolan osasto 2003.

LEHTINEN, TAPANI 2007: *Kielen vuosituhat – Suomen kielen kehitys kantaauralista varhaisuomeen*. Tietolipas 215. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007.

MANTILA, HARRI 1990: Lähemäkö Oulhuun vai Ouhluun! – Jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* ns. toiseen asteen metateesi Tornion murteistossa. Harri Mantila (toim.), Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen tutkimusraportteja 30: *Kielitieteellisiä muistiinpanoja* 3: 51–86.

——— 1992: *Ei tääläkhän senthän jokiasihan sanhan hootakhan panna: jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio peräpohjalaisissa murteissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 572. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

——— 2004: Murre ja identiteetti. Miten selittää murrepiirteiden leimautumista? – *Viritäjä* 108: 322–346.

MATIKAINEN, HELI 1997: Jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* edustus nykypuhekielessä. Seija Makkonen ja Harri Mantila (toim.), Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja: *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 147–161.

MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisen murreasenteista. – *Sananjalka* 44: 86–109.

——— 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista?: kansanlingvistinen tutkimus meta-kielestä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Hansaprint Oy, Vantaa 2014.

NIEDZIELSKI, NANCY A. – PRESTON, DENNIS R 2000: *Folk Linguistics*. Trends in Linguistics. Studies and Monographs TiLSM. De Gruyter Mouton, Berlin.

NURMESNIEMI, LIISA 2004: *Keminmaalaisnuorten murre - käyttö, tiedostaminen ja asenteet*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian laitos.

- PRESTON, DENNIS, RICHARD 2011: The Power of Language Regard – Discrimination, Classification, Comprehension and Production. *Dialectologia, Special issue II*: 9–33.
- PALANDER, MARJATTA 2001: Kansan käsityksistä lingvistiikkaa – *Virittäjä* 105: 147–151.
- RAPOLA, MARTTI 1969: *Johdatus Suomen murteisiin*. Tietolipas 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Tampereen Kirjapaino-Osakeyhtiö, Tampere 1969.
- SAUKKO, RAILA 2010: *Tervolalaisnuorten murteen käyttäminen ja tiedostaminen*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen oppiaine.
- SAUKKO, RIITTA 2001: *Tervolalaisen perheen sisäinen puhekielen variaatio*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- Tervolan kunta: Tervolan kunnan kotisivut. <http://tervola.fi/kunta-ja-hallinto/kunta-info>
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2005: Lisää lingvistiikkaa kansan näkemyksistä – *Virittäjä* 109: 466–473.
- 2009: *Meän tapa puhua: Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1224. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Hakapaino Oy, Helsinki 2009.

LIITTEET

LIITE 1: Kyselylomake

Lappi on tunnettu murteestaan, ja muun muassa Tervolassa puhutaan edelleen *h:n* päältä (esimerkiksi *sauhnan, Kemhin*). Tämän kysely sisältää erilaisia *h:hon* liittyviä kysymyksiä ja koostuu kolmesta eri osiosta. Olkaa vastauksissanne rehellisiä, sillä kyselyyn ei ole olemassa vääriä vastauksia – kaikki vastaukset ovat aivan yhtä oikein. Kenenkään nimeä ei myöskään julkaista missään vaiheessa tutkimusta, joten voitte vastata kyselyyn nimettöminä.

Vastaaajan sukupuoli: nainen _____ mies _____

Minkä ikäinen olet? _____

Oletko alun perin kotoisin Tervolasta, vai oletko muuttanut paikkakunnalle muualta?

Ovatko vanhempasi alun perin kotoisin Tervolasta?

Osio 1: merkitse rasti siihen kohtaan, joka on mielestäsi lähimpänä omaa mielihäilyttäsi.

Täysin samaa mieltä _ _ _ _ **Täysin eri mieltä**

a) Puhun mielestäni Tervolan murretta _____

b) Puhun mielestäni *h:n* päältä _____

c) *h* on tärkeä osa Tervolan murretta _____

- d) *h*:ta käyttävät kaikki tervolalaiset _____
- e) *h* saa mielestäni kadota Tervolan murteesta _____
- f) *h*:ta käyttävät vain maalaiset ja vanhat ihmiset _____
- g) *h*:n päältä puhuminen kuulostaa kauniilta _____
- h) *h* on ärsyttävä _____
- i) *h*:n päältä ei enää puhuta Etelä-Lapissa _____
- j) *h*:n tulevaisuus pitäisi turvata _____
- k) *h* on leimaava _____
- l) *h*:lla ei ole minulle mitään merkitystä _____

Osio 2: merkitse rasti siihen asteikon kohtaan, joka on mielestäsi lähimpänä omaa mielipidettäsi.

Tervolan murteen *h* on

- a) outo _____ tuttu
- b) kaunis _____ ruma
- c) vanhanaikainen _____ nykyaikainen
- d) maalainen _____ kaupunkimainen
- e) kiva _____ ärsyttävä
- f) naisellinen _____ miehekäs
- g) nuorten piirre _____ vanhojen piirre
- h) typerä _____ fiksu
- i) vaikea _____ helppo
- j) ylimääräinen _____ murteeseen kuuluva

Oso 3: Lue seuraava teksti ja vastaa kysymyksiin

”Ootasta, ko mie kerron. Se oli juttu semmonen, no nuot ryssät olit täällä sotajalala. Net veit jokivarresta kalhiita tavaroita, siinä oli Tervolan kirkon kelloki. Väki oli menny pakhon mettäpirtile. Jurvan Kreeta ei lähtenyt piilopirtile. Se sano, että ossaa hyvin laskia kosken, ko net olit viemäsä tavaroita lautala pois. No, lähethin matkhan. Kreeta tiesi, missä koskesa on imevä pyörre, sanottu kultatynnyriksi. Siihen se Kreeta laskea jyshäytti koko latingin, mutta hyppäsi pois kyytistä. Monet aattelit myöhemmin, että sieltä päästhän aartheja nostelhen. Mutta koski piti aartheja ja sielä net on vielä tänäki päivänä.”

a) Minkä ikäinen tekstin puhuja mielestäsi on? Perustele lyhyesti.

b) Onko puhuja mielestäsi mies vai nainen? Perustele lyhyesti.

c) Voisiko puhuja mielestäsi asua maalla vai kaupungissa? Perustele lyhyesti.

d) Millaiselta puhe mielestäsi kuulostaa? Ympyröi puhetta kuvailevat adjektiivit.

Kaunis	Inhottava	Lämmin
Alkukantainen	Mukava	Tyhmä
Miellyttävä	Kamala	Tuttu
Junttimainen	Kylmä	Hassu

Kiitos vastauksistasi!